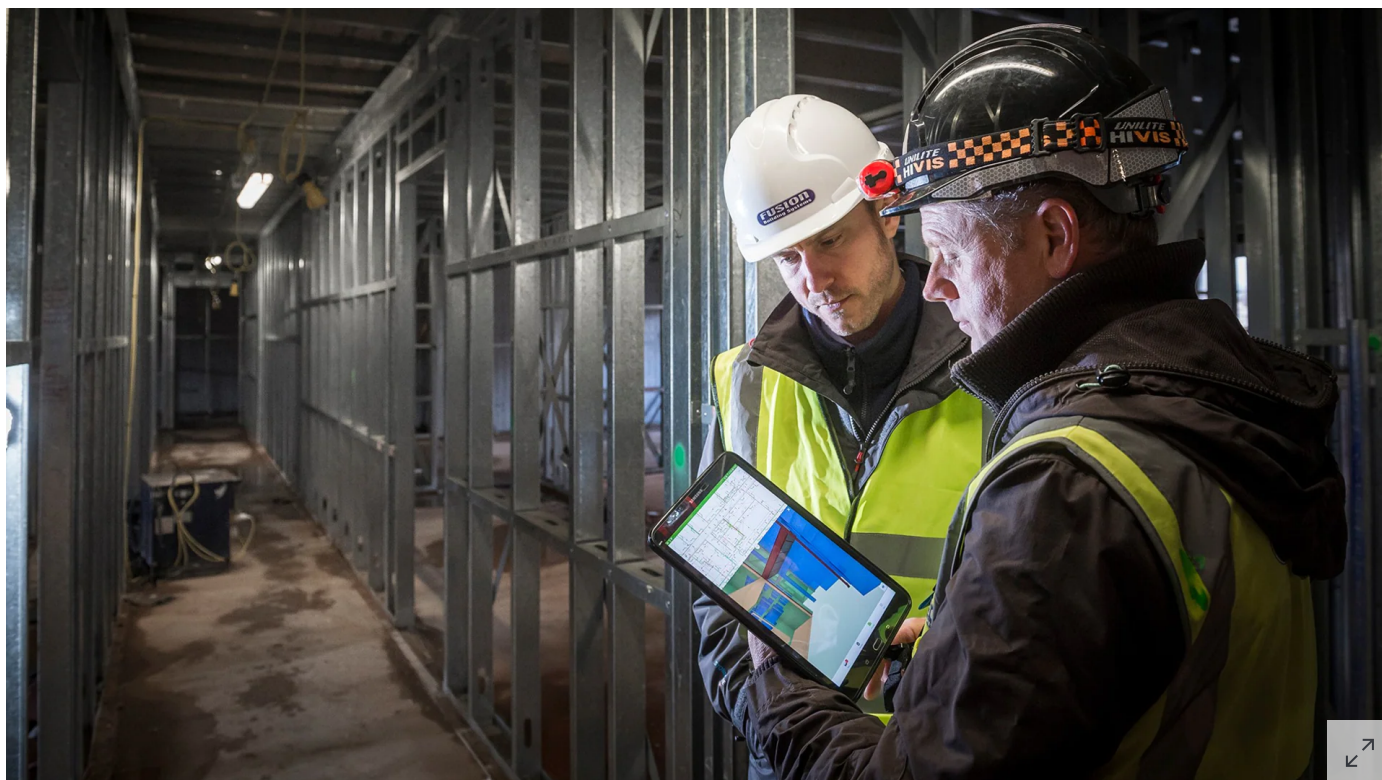

Digitalisering

Upphovsrätt och samhällsbyggnad – så funkar det

Publicerad: 15 April 2021, 14:55

★ För dig som prenumerant

Hur hänger upphovsrätten ihop med digitala informationsmodeller? Artikelförfattarna Mårten Lindström och Eva Westberg Persson reder ut behreppen. (bild från Dalux)

Foto: Peter Alvey

Hur ska begrepp som upphovsrätt, nyttjanderätt och äganderätt användas inom samhällsbyggnad?

Ämnen i artikeln: [BIM](#) | [BIM Alliance](#) | [entreprenadjuridik](#)

Inom upphovsrätten brukar man prata om att ett verk (till exempel en ritning) ska ha ”verkshöjd”, det vill säga ett mått av originalitet, för att upphovsrätt ska kunna

hävdas. I praktiken gäller det såväl arkitektoniska lösningar som tekniska framställningar, såsom en teknisk beskrivning eller ritning. Ett verk som uppnår verkshöjd behöver alltså inte alls nå en konstnärlig höjd, även ett besiktningsutlåtande kan i vissa fall uppnå verkshöjd, precis som en konstruktionsritning eller en elritning.

Traditionellt har ingenjörer dock inte hävdat sin upphovsrätt lika tydligt som arkitekter. Om en person har upphovsrätten till ett verk har man ensamrätt till denna enligt lag.

Även om det regleras i lag vem som innehar rätten till ett verk kan man tillåta andra att använda verket på något sätt – man kan ge någon viss nyttjanderätt till verket. Är det fråga om litteratur kan ett förlag få rätten att trycka upp romanen som upphovsmannen författat.

Om vi ser till samhällsbyggande, så är en motsvarande situation till exempel att konsulten tagit fram en konstruktionsritning i enlighet med uppdragsavtalet för vilket ABK 09 gäller. Beställaren har då – enligt ABK09 – nyttjanderätten till resultatet av konsultens arbete för det avtalade ändamålet.

Skräddarsy nyttjanderätten med avtal

Nyttjanderätten är således ”elastisk”. Den kan genom avtal bestämmas att vara exklusiv eller inte, den kan vara begränsad i tid eller geografiskt. Den kan ge omfattande rättigheter eller begränsade rättigheter. Genom avtal kan man således på många olika sätt skräddarsy den nyttjanderätt en beställare ska ha i ett entreprenadprojekt. Det är viktigt för alla parter att reglera nyttjanderätten noga – både konsulten, som ska ha en ersättning som står i relation till värdet av uppdragsresultaten och som också har ett ansvar för resultatet. Det är viktigt för beställaren som måste vara säker på att denne har rätt att använda resultatet på det sätt man avsett.

Genom avtal kan man alltså på ett mycket flexibelt sätt se till att såväl upphovsmännen som beställarna kan använda verk på det sätt som behövs. Detta är ytterst användbart i det numera vanliga ”digitala normalfallet” där många olika parter ”resultat” gör bilden mer komplicerad. Resultatet ska kunna nyttjas av många, och på olika sätt. Det går att genom avtalsregleringar ge olika parter olika

nyttjanderätter (rätten att förvalta, ändra, läsa och så vidare) på ett effektivt sätt. Med hjälp av avtal om nyttjanderätt och tekniska lösningar för att hantera tillgång ("behörigheter") är det fullt möjligt att i detalj reglera och styra vem som har rätt att ändra eller läsa, eller på vilket annat sätt nyttjanderätten ska bestämmas.

Går det att prata om äganderätt?

Begreppet äganderätten är felaktigt i detta sammanhang men används ofta - vem ska "äga" modellen? Man äger fysiska saker, men en modell är inte fysisk.

Innehållet i modellen är det som är av intresse och rätten att använda innehållet kan regleras genom avtal – någon kan ha ensamrätt eller så kan man ge olika parter olika nyttjanderätter till innehållet. Allt beroende på de behov som finns i det specifika projektet.

Med närmast ryggmärgsmässig reflex hävdar ofta till exempel arkitektföretag kraftfullt att man ska äga modellen eftersom man har skapat den, medan långsiktiga fastighetsägare med samma kraft anser att äganderätten ska övergå till fastighetens ägare, eftersom man behöver den för att kunna förvalta sin tillgång. Detta går att nyansera genom att man genom avtal bestämmer på vilket sätt de olika aktörerna har rätt att förfoga över modellen. Den som ska nyttja modellen behöver vara säker på att den hålls aktuell och korrekt och kan användas i varje skede.

Generellt brukar också äganderätt (av till exempel fastigheter) vara kopplat till skyldigheter, som att sköta och förvalta sin tillgång på ett fackmässigt sätt. Om man tolkar "äganderätt" av modeller på samma sätt, vilket vore rimligt, är det kanske inte lika attraktivt, eller ens möjligt, för arkitektföretaget att helt behålla rättigheterna till modellen långsiktigt.

Det förekommer också att fastighetsägare kräver att konsulter lämnar ifrån sig modeller efter ett projekts färdigställande och att konsulten inte ens får behålla modellen för att använda uppbyggd kunskap och vunna erfarenheter i kommande projekt. Det tyder på en dålig förståelse för idén med konsultverksamhet. Alla som köper konsulttjänster har nytta av att konsulterna successivt har byggt upp och utvecklat sitt "know-how" genom tidigare uppdrag, för att ständigt kunna erbjuda nya och bättre tjänster.

Mårten Lindström, More10 AB och BIM Alliance Eva Westberg Persson, Foyen Advokatfirma

Ämnen i artikeln: [BIM](#) | [BIM Alliance](#) | [entreprenadjuridik](#)

Mer inom ämnet

Vem äger modellen? – Därför måste vi prata om BIM och upphovsrätten

Digitalisering Står juridiken i vägen för en effektiv användning digitala modeller i samhällsbyggnadet? Mårten Lindström och Eva Westberg Persson har analyserat frågan och föreslår förändringar.

★ För dig som prenumerant

